

Posudek na disertační práci Davida Venclíka, *Kamenný strážce slavné minulosti. Proměny vnímání hradu Karlštejna Čechy a Němci v Čechách 19. století a na počátku 20. století*

Autor předkládané disertace si, podle vlastních slov, formuloval východisko svého rozsáhlého a objemného výzkumu dobové recepce hradu Karlštejna jako zkoumání toho „*do jaké míry nacionální zápasy 19. a počátku 20. století ovlivňovaly zdánlivě apolitickou otázku jakou byla stavební rekonstrukce středověkého hradu*“ (s. 180). Myslím, že historik jeho znalostí by se neměl uchylovat k tak snadno zpochybnitelným tezím. Jistě totiž ví, že hrady, stejně jako katedrály, nebyly v 19. století vnímány apoliticky a tento základní rys recepce se naopak stále silněji promítal do zpolitizovaného chápání památkové péče 19. století. Mnohem přesvědčivější je autorův nápad, zkoumat vnímání významné středověké památky širokým spektrem návštěvníků, z jejich zápisů do pamětních knih i zdi hradu. Odtud se zrodila originalita přístupu, který konfrontuje známé a poučené pohledy na funkci a smysl hradu s politicky manipulovanými výroky ze sněmovních jednání poslanců říšského i českého zemského sněmu nebo klade vedle sebe literaturu vysokou a texty z nejnižší příčky literární produkce. S těmito vhodně a vědomě vybranými „nástroji“ se David Venclík pustil do zpracování tématu recepce hradu Karlštejna.

V úvodu vysvětluje základ mýtu spojeného s touto středověkou památkou, tedy tvrzení o tamním uložení královské koruny českých králů, nazývané případně též korunou svatováclavskou. Zdůrazňuje, že i dnes přetrvávají mezi odborníky spory o přesné určení hradu, avšak jeho primární určení spočívalo v ochraně korunovačních insignií Svaté říše římské a souboru říšských relikvií. Teprve v roce 1436 získal nové poslání v souvislosti s uložení české královské koruny (s. 11). Státotvornou funkci hradu Karlštejna zrušilo rozhodnutí převést korunní archiv a svatováclavskou korunu na Pražský hrad roku 1619 (s. 12). Proměňující se určení stavby i její záměrná novodobá reinterpretace se staly základem, na němž vyrůstal vztah současníků k této mimořádné památce. Autor disertace ho sleduje ve třech liniích čtení dobových textů: panovnické, literárně-jazykové a výtvarné.

Dobovou recepci a politický rámec určila první linie, soustředující se na panovníka a odznak jeho moci, tedy korunu. David Venclík velice přesvědčivě sleduje, jak se symbolika svatováclavské koruny nezáměrně spojí s Karlštejnem už rozhodnutím Marie Terezie, učinit správcem hradu Tereziánský ústav šlechtičen. Představené této nadace plnily od roku 1782 mimořádnou úlohu při obřadu korunovace české královny, neboť byly oprávněny položit jí na hlavu svatováclavskou korunu (38–39). Krátké intermezzo, v němž zhruba v prvním desetiletí došlo ke substituci historické podstaty královské moci mystickou podstatou, již se věnuje část disertace vysvětlující okolnosti a kontext návštěv Friedricha Schlegela roku 1808 a Sulpice Boisserée roku 1811 na Karlštejně. Nepochybným odrazem posunu mýtu od koruny k mešnímu kalichu je historie návštěvy Františka I. v roce 1823, kdy mu bylo dovoleno napít se ze starobylého mešního kalicha uchovávaného v kapli sv. Kateřiny. Přípitek „chrabřým Čechům“, který prý císař při té příležitosti pronesl, svědčí nejen o nezvyklé profanaci liturgického náčiní i místa, ale též o euforických náladách odrážejících se v textech vydávaných po vyhlášení konstituce roku 1861 (s. 71–72). Skutečným jádrem této linie výkladu je historie nenaplněných očekávání korunovace Františka Josefa I. Tady se začíná politický a umělecko-historický výklad prolínat a doplňovat, neboť v roce 1863 poprvé vstupuje do historie hradu Karlštejna architekt Friedrich Schmidt, jehož vyjádření k tamní instalaci nového liturgického náčiní si

vyžádal Josef A. Helfert, prezident vídeňské Centrální komise pro výzkum a zachování památek.

Za počátek literárně-jazykového výkladu hradu Karlštejna můžeme považovat kroniku Hájka z Libočan. Vedle nevyčerpitelného zřídla historické imaginace poskytuje také cenné údaje o hradu, vzhledem k tomu, že nejcitovanější fabulátor českých dějin působil v letech 1526–1533 jako kapitulní děkan přímo na hradě Karlštejně. Výjimečně působivým a mistrovsky vypointovaným záznamem o proměnách vnímání hradu je líčení účastníka výletu Karla Hynka Máchy do těchto míst v červnu roku 1832 (s. 82). V revolučním roce 1848 ztratily rojalistické odznaky moci na významu a hradní památka klesla ve významové hierarchii na úroveň odložených nepotřebností, neboť svoboda byla tím pravým klenotem. (s. 97) Vyústění literární linie tvoří příznačně narativní pojetí hradu Karlštejna dvou klasiků české literatury: soubor povídek Karlštejnský havran Václava Beneše-Třebízského a texty Jaroslava Vrchlického, který je kromě Noci na Karlštejně také autorem sbírky *Bodláčí z Parnassu* (1900) s básní líčící kapli vyzdobenou zlatem a drahokamy, v němž si vyřizuje účty s parnasistní poezií svého literárního soka Julia Zeyera. Z bohatého materiálu jazykově podložených sporů o hrad Karlštejn jsou pro mě největším překvapením nálezy a formy podpisů Josefa Dobrovského a Václava Hanky v Pamětních knihách hradu Karlštejna (s. 81).

Třetí, výtvarná linie má dva hlavní proudy. První tvoří interpretace a politické aktualizace malířského díla Mistra Teodorika a Thomase da Modeny. Druhá je jádrem výkladu o neogotické rekonstrukci hradu a roli architektů Friedrich Schmidta a Josefa Mockera na jeho radikální proměně. Zde autor disertace shromáždil opravdu obdivuhodné množství nového materiálu, díky důkladným archivním rešerším i před časem nově zpřístupněnému fondu Adolfiny Knechtlové v Archivu Pražského hradu. Velice inspirativní je také srovnání karlštejnského mýtu o svatováclavské koruně s charakterem a obsahem zpráv o opravě korunní komory v katedrále sv. Víta v Praze a převezení svatováclavské koruny zpět do Prahy v srpnu roku 1867, kdy rekonstrukce této části katedrály ještě nebyla dokončena.

Autorovi disertační práce se podařilo dlouhodobým výzkumem shromáždít velké množství pramenů a svou důkladností připravil text, který by po edičních úpravách zasloužil publikování. Občas zatížil výklad pasážemi, které s tématem souvisejí jen volně a nebo souvislost není čtenáři dostatečně objasněna. Přenáší asociace, které vyvolával Otec vlasti, na hrad Karlštejn nebo se nechá strhnout možností předvést všechen shromážděný materiál bez snahy argumenty vypointovat. Určitou slabinou jsou občas závěry, k nimž by rychleji a snáze dospěl cestou zobecnění historicky známých faktů a nikoli po důkladném výzkumu.

Uvedené výhrady nejsou zásadní a proto ráda doporučuji tuto disertaci k obhajobě.

Taťána Petrasová

31. srpna 2015